

Floriant

handleiding databank

FLORIENT

De FLORIENT databank wil een kijk bieden op de wilde flora in Oost-Vlaanderen aan het begin van de negentiende eeuw, vóór de industriële en agrarische revolutie. Welke vaatplanten groeiden er toen, waar kwamen ze voor, onder welke volksnamen kende men ze en waarvoor werden ze gebruikt?

FLORIENT, een samenwerking tussen de Provincie Oost-Vlaanderen en de Universiteit Gent, stelt deze data ter beschikking voor natuurbehoud, beleid en onderzoek.

Bronnen

FLORIENT baseert zich op het herbarium van Charles Van Hoorebeke (1790-1821), waarin hij nagenoeg alle wilde planten heeft opgenomen die voorkwamen in de provincie Oost-Vlaanderen. Een prospectus van zijn geplande publicatie hierover, *Flore de la Flandre Orientale*, verscheen in 1821. Datzelfde jaar overleed hij, waardoor zijn werk nooit in druk verscheen en de gegevens niet beschikbaar waren. Tijdgenoot en Aalstenaar Frans Roucel (1765-1831) focuste in zijn gepubliceerde flora's (uit 1792 en 1803) op zeldzame wilde planten en hun gebruik en ging uitgebreider in op de groeiomstandigheden van de soorten. De combinatie van informatie uit beide werken, levert voor Oost-Vlaanderen een uitzonderlijk compleet en gedetailleerd beeld van de flora omstreeks het begin van de 19de eeuw.

Het herbarium van Van Hoorebeke wordt bewaard in de Plantentuin van de Universiteit Gent en werd geïnventariseerd en gedigitaliseerd binnen het Vlaamse erfgoedproject *Flore de Gand* (www.floredegand.be). Deze wetenschappelijke inventaris werd ondergebracht in het erfgoedportaal van UGent, de Archiefbank Vlaanderen, Agentschap Plantentuin Meise, het Belgisch biodiversiteitsplatform en de Florabank van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). De gedigitaliseerde herbariumvellen zijn beschikbaar op www.botanicalcollections.be.

© BOTANIC GARDEN MEISE. Generated with Kakadu software.

De ijle orchis komt nu niet meer voor in Vlaanderen.

Beschrijving

De gegevens worden aangeleverd in Excel.

Waarnemingen

Dit eerste tabblad geeft aan welke soort wanneer door wie en waar gezien is.

- kolom **'soort_id'**: uniek nummer per soort in de databank
- kolom **'Wetenschappelijke_naam'**: wetenschappelijke soortnamen (volgens Lambinon et al. 1998)
- kolom **'Nederlandse_naam'**: Nederlandse soortnamen

www.oost-vlaanderen.be/floriant

- kolom **'periode'**: periode van inzameling door Van Hoorebeke of jaartal van publicatie van de flora van Roucel (1803)
- kolom **'bron'**: geeft aan of de gegevens uit het herbarium van Van Hoorebeke komen of uit de flora's van Roucel (1792, 1803).
- kolom **'arrondissement_van_hoorebeke'**: toenmalig arrondissement waarbinnen Van Hoorebeke de plant heeft ingezameld.
- kolom **'hoofdgemeente'**: huidige gemeente waarbinnen Van Hoorebeke of Roucel de plant heeft waargenomen.
- kolom **'deelgemeente_of_dorp'**: de vindplaats op het niveau van deelgemeente of dorp, tevens de vindplaats zoals vermeld in de catalogi bij het herbarium Van Hoorebeke of in de flora's van Roucel (1792, 1803).
- kolom **'locatiedetail'**: specifiekere vindplaatsbepaling, indien vermeld in de catalogi bij het herbarium van Van Hoorebeke of in de flora's van Roucel (1792, 1803).

Soorten

Dit tweede tabblad bundelt de beschikbare informatie over de hedendaagse zeldzaamheid van een plantensoort, het toenmalige gebruik en de oude Vlaamse benaming.

- kolom **'soort_id'**: uniek nummer per soort in de databank
- kolom **'Wetenschappelijke_naam'**: wetenschappelijke soortnamen (volgens Lambinon et al. 1998)
- kolom **'Nederlandse_naam'**: Nederlandse soortnamen
- kolom **'Rode_Lijst_Vlaanderen_Categorie_Van_Landuyt_et_al_(2006)'**: de zeldzaamheid van de plant volgens de Rode Lijst van de vaatplanten van Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Van Landuyt et al. 2006). De categorieën zijn, in volgorde van toenemende zeldzaamheid:
 - Momenteel niet bedreigd
 - Zeldzaam
 - Achteruitgaand
 - Kwetsbaar
 - Bedreigd
 - Met verdwijning bedreigd
 - Verdwenen uit Vlaanderen of het Brussels Gewest

Voor een definitie van deze categorieën verwijzen we naar Van Landuyt et al. 2006.

- kolom **'IUCN_categorie'**: de bedreigingscategorie volgens The International Union for Conservation of Nature's Red List of Threatened Species.
- kolom **'adventief,_ingeburgerd_of_verwilderd'**
 - **adventief**: een adventieve plantensoort is een soort die toevallig wordt ingevoerd in een gebied waarin ze normaal niet voorkomt, maar zich in haar nieuwe omgeving meestal niet weet te handhaven. Als de aanvoer stopt, verdwijnt de soort. In sommige gevallen kan ze toch ingeburgerd raken. (Bron: Ecopedia)
 - **ingeburgerd**: sommige soorten zijn niet afkomstig uit onze streken. De mens heeft ze in ons land ingevoerd, al dan niet opzettelijk. In sommige gevallen kan een plant zich handhaven en raakt ze op termijn ingeburgerd.
 - **verwilderd**: soorten die zich buiten tuinen, parken en akkers hebben uitgezaaid en verbreid.
- kolom **'medicinaal_gebruik_(Roucel_1803)'**: vroeg negentiende-eeuws medicinaal gebruik van de plant volgens Roucel (1792, 1803). Waarschuwing: de vermelde geneeswijzen zijn niet betrouwbaar en houden grote gezondheidsrisico's in.
- kolom **'culinair_gebruik_(Roucel_1803)'**: vroeg negentiende-eeuws culinair gebruik van de plant volgens Roucel (1792, 1803).
- kolom **'ambachtelijk_gebruik_(Roucel_1803)'**: vroeg negentiende-eeuws gebruik van de plant in landbouw, huis en tuin en als verfplant.
- kolom **'Vlaamse_naam_Roucel_(1803)'**: vroeg negentiende-eeuwse Vlaamse plantennaam volgens Roucel (1792, 1803).
- kolom **'volgnummer_herbarium_Van_Hoorebeke'**: ID in de volledige wetenschappelijke inventaris van het herbarium van Van Hoorebeke.
- kolom **'herbariumvel_Van_Hoorebeke'**: bladzijde in het herbarium van Van Hoorebeke.

Noot

Deze databank is met de grootste zorg samengesteld. (Typ)fouten zijn echter niet uitgesloten. Gelieve eventuele suggesties voor correcties te melden aan katrijnvannerum@hotmail.com.

Voorbeelden

VOORBEELD 1

Waar kwam genadekruid vroeger voor in Oost-Vlaanderen?

1. Klik in het tabblad 'Waarnemingen' op het pijltje in het kolomhoofd 'Nederlandse naam'. Er verschijnt een lijst met soortnamen.
2. Typ in het zoekvenster: genadekruid. Klik vervolgens op OK.
3. Genadekruid werd in het vroege negentiende-eeuwse Oost-Vlaanderen blijkbaar op drie plaatsen waargenomen: in Rupelmonde, Adegem en Melden.
4. Hef de selectie op door terug op het pijltje in het kolomhoofd 'Nederlandse naam' (nu met filtericoon) te klikken en '(Alles selecteren)' bovenaan de lijst aan te vinken. Klik vervolgens op OK.

VOORBEELD 2

Welke planten werden in de vroege negentiende eeuw als verfplant gebruikt?

1. Klik in het tabblad 'Soorten' op het pijltje in het kolomhoofd 'ambachtelijk_gebruik_(Roucel_1803)'. Er verschijnt een lijst met ambachtelijke gebruiken.
2. Klik '(Alles selecteren)' bovenaan de lijst uit.
3. Vink alle vakjes aan waarin 'kleur', 'inkt', 'wolverfmiddel' of 'verven' voorkomt.
4. 44 plantensoorten werden blijkbaar als verfplant gebruikt.
5. Hef de selectie op door terug op het pijltje in het kolomhoofd 'ambachtelijk_gebruik_(Roucel_1803)' (nu met filtericoon) te klikken en '(Alles selecteren)' bovenaan de lijst aan te vinken. Klik vervolgens op OK.

VOORBEELD 3

Welke planten kwamen vroeger voor in het natuurgebied Berlare broek?

1. Berlare broek ligt in de deelgemeente Berlare. Klik in het tabblad 'Waarnemingen' op het pijltje in de kolom 'deelgemeente_of_dorp'. Er verschijnt een lijst met namen van gemeentes.
2. Klik '(Alles selecteren)' bovenaan de lijst uit.
3. Vink de naam 'Berlare' aan, of typ Berlare in het zoekvenster.
4. Van Hoorebeke en Roucel hebben samen blijkbaar 36 plantensoorten waargenomen in Berlare.

Welke daarvan zijn intussen verdwenen in Vlaanderen, of zijn met verdwijning bedreigd?

5. Selecteer het kolomhoofd 'C' boven 'Nederlandse_naam', klik op de rechtermuistoets en op 'Invoegen' om een kolom in te voegen.
6. Plaats de cursor in het vakje naast de eerste plantennaam en selecteer 'Formules' in de taakbalk. Kies vervolgens onder de knop 'Zoeken en verwijzen' voor de functie 'VERT. ZOEKEN'.
 - Zoekwaarde: selecteer de eerste plantennaam.
 - Tabelmatrix: selecteer in het tabblad 'Soorten' de kolommen C en D ('Nederlandse_naam' en 'Rode_Lijst_Vlaanderen_Categorie_Van_Landuyt_et_al_(2006)')
 - Kolomindex_getal: typ 2 (om de waarde uit de tweede kolom 'Rode_Lijst_Vlaanderen_Categorie_Van_Landuyt_et_al_(2006)' terug te krijgen)
 - Benaderen: typ ONWAAR
 - Klik op OK
7. Plaats de cursor op het vierkantje rechtsonder de ingevulde cel, klik en rek het kader uit om de functie te kopiëren voor alle planten.
8. Klik op het pijltje in het kolomhoofd.
9. Klik '(Alles selecteren)' bovenaan de lijst uit.
10. Vink 'Met verdwijning bedreigd' en 'Verdwenen uit Vlaanderen en het Brussels Gewest' aan en klik op OK.
11. Twee plantensoorten blijken intussen in gans Vlaanderen verdwenen, drie zijn er momenteel met verdwijning bedreigd.
12. Hef de selectie op door terug op het pijltje in het kolomhoofd (nu met filtericoon) te klikken en '(Alles selecteren)' bovenaan de lijst aan te vinken. Klik vervolgens op OK.

*In de Assels in Drongen en
in de Scheldemeersen in
Ename stonden vroeger wilde
kievitsbloemen.*

Citatie

Vannerum Katrijn, Van den Brempt Paul, Lambrecht Thijs (2021). FLORIENT – een databank over het voorkomen en gebruik van wilde vaatplanten in Oost-Vlaanderen aan het begin van de 19e eeuw.

Publicatie en meer informatie

Het boek Florient: twee eeuwen Oost-Vlaamse flora is te bestellen via erfgoed@oost-vlaanderen.be

De website www.oost-vlaanderen.be/florient bundelt alle informatie over het project.

Bronnen

Universiteit Gent, Collectie Plantentuin, Herbarium Charles Van Hoorebeke

Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde, Gent, catalogi bij het Herbarium Charles Van Hoorebeke

Flore de Gand, erfgoedproject gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid, 2018-2021

Roucel F. A., *Traité des plantes les moins fréquentes, qui croissent naturellement dans les environs des villes de Gand, d'Alost, de Termonde et Bruxelles* (Brussel, 1792).

Roucel F. A., *Flore du nord de la France ou description des plantes indigènes et de celles cultivées dans les départemens de la Lys, de l'Escaut, de la Dyle et des Deux-Nèthes* (Parijs, 1803).

Mussche J. H., *Hortus Gandavensis ou tableau général de toutes les plantes exotiques et indigènes, cultivées dans le jardin botanique de la ville de Gand* (Gent, 1817).

Lambinon J., de Langhe J. E., Delvosalle L. e.a., *Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden (Pteridofyten en Spermatofyten)* (Meise, 1998).

Van Landuyt W., Vanhecke L. en Hoste I. (2006), "Rode Lijst van de vaatplanten van Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest", in: W. Van Landuyt e.a. (eds.), *Atlas van de flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest* (Brussel, 2006), pp. 69–81.

Van Landuyt W. en Brosens D. *Florabank1 - A grid-based database on vascular plant distribution in the northern part of Belgium (Flanders and the Brussels capital region). Version 45.13*. Research Institute for Nature and Forest (INBO), 2020 (accessed via GBIF.org on 2020-12-10).

www.waarnemingen.be, Stichting Observation International en Natuurpunt (laatst geraadpleegd op 10/12/2020).